

อิทธิพลของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตต่อภาษาไทย

Influences of Pali-Sanskrit loanwords on Thai

ดร. สาทิโรจน์ บัวพันธ์งาม¹

บทคัดย่อ

ภาษาบาลีและสันสกฤตมีอิทธิพลต่อภาษาไทยมานานนับพันปีแล้ว ปรากฏการณ์ที่ทั้งสองภาษานี้ มีอิทธิพลต่อภาษาไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสัมผัสภาษา หลักฐานหนึ่งที่แสดงว่ามีการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยกับภาษาบาลีและสันสกฤตคือ การยืมคำ คำยืมในภาษาไทยกว่าครึ่งหนึ่งเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต คำยืมเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบางประการของลักษณะภาษาไทยทั้งด้านเสียง อักษรวิธี คลังศัพท์ การสร้างคำ การสร้างประโยค และสำนวนภาษา

คำสำคัญ: คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต; อิทธิพลของคำยืม

Abstract

Pali-Sanskrit had influenced on Thai for around thousand years. This phenomenon is a result of language contact. Evidence proving the language contact between Thai and Pali-Sanskrit is word borrowing. Over half of the loanwords in Thai are borrowed from Pali-Sanskrit. The Pali-Sanskrit loanwords in Thai had effects on some changes of the Thai in the aspects of sounds, orthography, lexicon, word formations, sentence structures, and expressions.

Keywords: Pali-Sanskrit loanwords; Influences of loanwords

¹อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

E-mail: tigersaroj@hotmail.com

คำนำ

ตามประวัติพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้ว 235 ปี พระโศภนเถระและพระอุตรเถระพร้อมภิกษุสงฆ์ 5 องค์ได้เดินทางมายังดินแดนรามัญสุวรรณภูมิ เพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา (พระปัญญาสามี, 2540, หน้า 59) หลักฐานทางโบราณคดีระบุว่า ชาวอินเดียจำนวนมากได้เดินทางเข้ามาค้าขายและตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิมาเนิ่นนานจนสามารถสื่อสารกับชาวพื้นเมือง (ชาวสุวรรณภูมิ) ได้ ครั้นพระเถระทั้งสองมาเผยแผ่พุทธศาสนาที่ต้องแสดงธรรมแก่ชาวอินเดียก่อน หรือไม่ก็ต้องให้ชาวอินเดียที่รู้ภาษาพื้นเมืองช่วยแปลธรรมเทศนาอีกต่อหนึ่ง (บริบาลบุรีภัณฑ์, หลวง, 2503, หน้า 15) ในขณะที่ตามตำนานพุทธเจดีย์สยามระบุว่า พุทธศาสนาลัทธิหินยานได้ประดิษฐานในดินแดนประเทศไทยตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นถิ่นฐานของชาวละว้าซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมืองนครปฐมและเรียกขานกันในสมัยนั้นว่าทวารวดีตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 500 (คำรจราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2469, หน้า 72-74) นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางโบราณวัตถุ คือศิลาจารึกในประเทศไทย

ศิลาจารึกเหล่านี้ มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 8-14 และมีมากกว่า 20 หลักที่จารึกเป็นภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต

เมื่อว่าตามประวัติพุทธศาสนา หลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุตามที่ได้อ้างมา จึงสันนิษฐานได้ว่า ภาษาบาลีและสันสกฤตได้เข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนา โดยได้สัมผัสกับภาษาไทยและมีอิทธิพลต่อภาษาไทยตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน ปรากฏการณ์ที่ภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาสัมผัสกับภาษาไทยและมีอิทธิพลต่อภาษาไทยนี้เป็นผลจากการสัมผัสภาษา การสัมผัสภาษาเป็นเวลานานนั้นย่อมก่อให้เกิดการแทรกแซงภาษาและการยืมภาษา (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2542, หน้า 91; ประคอง นิมมานเหมินท์ และคณะ, 2552, หน้า 141-142) เพราะคนไทยยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้เป็นเวลานานนับพันปีเช่นนี้ อิทธิพลของภาษาบาลีและสันสกฤต จึงทำให้ลักษณะเฉพาะของภาษาไทยเปลี่ยนแปลงไปในด้านต่าง ๆ ดังนี้

อิทธิพลด้านเสียงและอักษรวิธี

1. ภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำเพิ่มขึ้น

ภาษาไทยแท้ไม่มีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ /tʰr/ <ทร> แต่เมื่อสัมผัสกับภาษาสันสกฤตจึงทำให้ภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ /tʰr/ ใช้อย่างเช่น นิทรา (ส.) > นิทรา ออกเสียงว่า นิด-ทฺรา /nít.tʰraː/ อินทราวุธ (ส.) > อินทราวุธ ออกเสียงว่า อิน-ทฺรา-วุธ /in.tʰraː.jút/

2. ภาษาไทยมีกฎเกณฑ์การอ่านออกเสียงมากขึ้น

2.1 มีการอ่านออกเสียงแบบเรียงพยางค์

คำไทยแท้ส่วนใหญ่มีพยางค์เดียว มีรูปพยัญชนะ รูปสระหรือมีตัวสะกดปรากฏชัดเจน มีเสียงวรรณยุกต์และออกเสียงสะดวกตามมาตราตัวสะกด เช่น พุด คุณ คน พ่อ ผัว เมีย จอบ เสียม วัน เดือน ปี ฯลฯ แต่เมื่อไทยยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาใช้โดยวิธีถ่ายถอดคำภาษาบาลีและสันสกฤตด้วยอักษรไทย คำยืมบางคำที่ไม่มีรูปสระกำกับก็กำหนดให้ออกเสียงเสมือนมีรูปสระกำกับ เช่น ปกติ อ่านออกเสียงว่า /ปะ-กะ-ติ/ การอ่านออกเสียงเช่นนี้เรียกว่า การอ่านออกเสียงแบบเรียงพยางค์ หรือคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตบางคำมีอักษรที่ปรากฏกลางพยางค์พ้องกับ

มาตราตัวสะกดของไทย คนไทยส่วนใหญ่ก็มักจะอ่านออกเสียงอักษรดังกล่าวเป็นตัวสะกด เช่น ปกติ อ่านออกเสียงว่า /ปก-กะ-ติ/ หรือคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตบางคำที่มีพยัญชนะต้นตามด้วยอักษร <ร> คนไทยนิยมออกเสียงเป็น /ออ/ แต่บางคำก็กำหนดให้อ่านออกเสียงแบบเรียงพยางค์อย่างเดียว เช่น สรรณะ กำหนดให้อ่านออกเสียงว่า /สะ-ระ-นะ/ จึงทำให้คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตออกเสียงไม่เป็นแนวเดียวกันทั้งหมด ฉะนั้นจึงต้องสังเกตและจดจำเป็นคำ ๆ เช่น กรณี > กรณี (ป. ส.) ออกเสียงแบบเรียงพยางค์ว่า /กะ-ระ-ณี/ ออกเสียงตามมาตราตัวสะกดว่า /กอ-ระ-ณี/ ปกติ > กรณี (ป.) ออกเสียงแบบเรียงพยางค์ว่า /ปะ-กะ-ติ/ ออกเสียงตามมาตราตัวสะกดว่า /ปก-กะ-ติ/ สมณ > สมณะ (ป.) ออกเสียงแบบเรียงพยางค์อย่างเดี๋ยว่า /สะ-มะ-นะ/

2.2 มีข้อยกเว้นการอ่านออกเสียงแบบอักษรนำ

คำภาษาไทยที่มีพยัญชนะสองตัวเรียงต่อกัน โดยพยัญชนะตัวหน้าเป็นอักษรสูง <ผ, ถ, ข, ศ, ษ, ส, ฬ> หรืออักษรกลาง <ก, จ, ฉ, ฎ, บ, ป, อ> และพยัญชนะตัวที่ตาม

มาเป็นอักษรต่ำเดี่ยว <ง, ญ, น, ณ, ม, ย, ร, ล, พ, ว> นิยมออกเสียงแบบอักษรนำ เช่น ขนม /ชะ-หุนม/ ผนวก /พะ-หุนวก/ สนุก /สะ-หุนุก/ จรวด /จะ-หุรวด/ ตลาด /ตะ-หุลาด/ อร่อย /อะ-หุร่อย/ แต่เมื่อไทยยืมคำภาษาบาลี และสันสกฤตมาใช้ บางคำอ่านออกเสียงแบบอักษรนำ แต่บางคำก็ไม่อ่านออกเสียงแบบอักษรนำ ทั้งที่มีการเรียงลำดับอักษรแบบอักษรนำ สาเหตุที่ไม่ออกเสียงแบบอักษรนำ อาจเป็นเพราะเป็นคำที่เกิดใหม่หรืออาจมีเสียงพ้องกับคำที่ไม่พึงประสงค์ (กาญจนา นาคสกุล และคณะ, 2545, หน้า 95) เช่น ขมา > ขมา (ป.) อ่านออกเสียงว่า /ชะ-มา/ แต่ไม่อ่านออกเสียงแบบอักษรนำว่า /ชะ-หุมา/ สมาคม > สมาคม (ป. ส.) อ่านออกเสียงว่า /สะ-มา-คม/ แต่ไม่อ่านออกเสียงแบบอักษรนำว่า /สะ-หุมา-คม/ สมคร > สมัคร (ส.) อ่านออกเสียงแบบอักษรนำว่า /สะ-หุมัค/ แต่ไม่อ่านออกเสียงว่า /สะ-มัค/

2.3 มีการกำหนดให้อ่านออกเสียงโดยยึดรูปคำเดิมเป็นแนวเทียบ

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยที่เขียนด้วยรูป <ปรา> บางคำเปลี่ยนมาจากรูปอุปสรรค <ปร> ซึ่งกำหนดให้

อ่านออกเสียงควบกล้ำว่า /ปรา/ บางคำมาจากรูปอุปสรรค <ปรา> ซึ่งกำหนดให้อ่านออกเสียงแบบเรียงพยางค์ว่า /ปะ-รา/ คำยืมเหล่านี้ต้องหมั่นสังเกตและจดจำการออกเสียงเป็นคำๆ เช่น ปุราการ > ปุราการ (ส.) อ่านออกเสียงควบกล้ำว่า /ปรา-กาน/ แต่ไม่อ่านออกเสียงแบบเรียงพยางค์ว่า /ปะ-รา-กาน/ ปราชย > ปราชย (ป.ส.) อ่านออกเสียงแบบเรียงพยางค์ว่า /ปะ-รา-ไซ/ แต่ไม่อ่านออกเสียงควบกล้ำว่า /ปรา-ไซ/

3. ภาษาไทยมีรูปอักษรใช้มากขึ้น

เมื่อพิจารณาจากระบบเสียงภาษาไทยที่มีหน่วยเสียงพยัญชนะเพียง 21 หน่วยเสียง แต่มีรูปพยัญชนะมากถึง 44 รูป ทั้งนี้ก็เนื่องจากเมื่อครั้งพ่อขุนรามคำแหงทรงริเริ่มประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้นั้นทรงได้เค้ารูปแบบอักษรมาจากอักษรมอญโบราณและอักษรขอมโบราณซึ่งทั้งสองภาษาต่างก็เขียนแบบมาจากอักษรปัลลวะหรืออักษรคฤถ์ซึ่งเป็นอักษรอินเดียได้อีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้การเรียงลำดับอักษรและการแบ่งพยัญชนะเป็นวรรคก็คล้ายตามระบบเสียงและการเรียงลำดับพยัญชนะของภาษาบาลีและสันสกฤต โดยเฉพาะรูปพยัญชนะ 13 รูปนี้

คือ <ฉ, ฌ, ฉ, ฎ, ฏ, ฐ, ท, ฒ, ณ, ฑ, ฒ, ฎ, ฏ, ษ, ษ, ฬ, ฬ> เป็นรูปพยัญชนะที่มักจะใช้เขียนเฉพาะคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตเท่านั้น รูปพยัญชนะทั้ง 13 รูปนี้ เรียกว่า พยัญชนะเดิมหรือพยัญชนะเฉพาะ นอกจากรูปพยัญชนะดังกล่าว รูปสระ <ฤ, ฤา, ฤ, ฤา> ที่ใช้ในภาษาไทยก็เป็นรูปสระที่ถ่ายแบบมาจากระบบเสียงสระของภาษาสันสกฤตด้วย (กำชัย ทองหล่อ, 2547, หน้า 68, 70) ตัวอย่างคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้รูปพยัญชนะเดิมและรูปสระเดิม เช่น โฆษณา > โฆษณา (ส.) ทฤษฎี > ทฤษฎี (ส.) ฤษี > ฤษี (ส.) วุฑฒิ > วุฒิ (ป.) ศรี > ศรี (ส.) กีฬา > กีฬา (ป.) อฎุจิ > อัฐิ (ป.)

4. ภาษาไทยมีการใช้เครื่องหมายทัศนมาตร (‘)

คำภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนใหญ่เป็นคำหลายพยางค์ ในขณะที่คำไทยแท้ส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว เมื่อยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยจึงปรับลดจำนวนพยางค์ให้สั้นลงโดยวิธีการเขียนเครื่องหมายทัศนมาตรกำกับไว้บนอักษรสุดท้ายของคำเพื่อแสดงว่าอักษรสุดท้ายนั้นไม่ต้องออกเสียงหรือที่เรียกว่า “การันต์”

การใช้เครื่องหมายทัศนมาตรกำกับที่ตำแหน่งสุดท้ายของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตเพื่อปรับลดจำนวนพยางค์ให้สั้นลงนี้พบครั้งแรกในหนังสืออนันโทปนนทสูตรคำหลวงซึ่งเป็นวรรณคดีไทยที่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. 2279 (อิงอร สุพันธุ์วิช, 2550, หน้า 447) ตัวอย่าง คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยที่ใช้เครื่องหมายทัศนมาตรกำกับที่ตำแหน่งสุดท้ายของคำ เช่น กลุป > กลูป (ส.) จนุทร > จันทร (ส.) ปริสุทฺธิ > ปริสุทธี (ป.) โยชน > โยชน (ป. ส.) สุวรุก > สุวรรค (ส.) ไอศุวรย > ไอศวรรย์ (ส.) อนนุต > อนันต์ (ป. ส.)

อนึ่งการเขียนคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตโดยใช้เครื่องหมายทัศนมาตรกำกับที่ตำแหน่งสุดท้ายของคำเพื่อปรับลดจำนวนพยางค์ให้สั้นลงยังมีส่วนทำให้ภาษาไทยมีคำพ้องเสียงมากขึ้นด้วย เช่น กันต์ (ป.) กัณฑ์ (ป.) กันย์ (ส.) ออกเสียงพ้องกันว่า /กัน/ การณ์ (ป. ส.) กานต์ (ส.) การย์ (ส.) ออกเสียงพ้องกันว่า /กาน/ จัณฑ์ (ป. ส.) จันทร (ส.) จันทน์ (ป. ส.) ออกเสียงพ้องกันว่า /จัน/ พันธุ์ (ป. ส.) พันธุ์ (ป. ส.) ภัณฑ์ (ป.) ออกเสียงพ้องกันว่า /พัน/ สันต์ (ป.) สรรค์ (ส.)

สัทพ์ (ป.) ออกเสียงพ้องกันว่า /สัณ/

5. ภาษาไทยมีรูปพยัญชนะที่ใช้เป็นตัวสะกดในแต่ละมาตราตัวสะกดมากขึ้น

ภาษาไทยมีลักษณะเฉพาะประการหนึ่งคือ มีตัวสะกดหรือรูปพยัญชนะที่ตรงตามมาตราทั้ง 8 คือแม่กคใช้รูปพยัญชนะ <ก> เช่น นก, หก แม่กดใช้รูปพยัญชนะ <ด> เช่น ลด, วัด แม่กบใช้รูปพยัญชนะ <บ> เช่น กบ, ลบ แม่กงใช้รูปพยัญชนะ <ง> เช่น กง, คง แม่กนใช้รูปพยัญชนะ <น> เช่น คน, วน แม่กมใช้รูปพยัญชนะ <ม> เช่น ขม, ลม แม่เกยใช้รูปพยัญชนะ <ย> เช่น ลาย, อาย และแม่เกอว ใช้รูปพยัญชนะ <ว> เช่น ขาว, สาว แต่เมื่อไทยยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ซึ่งรูปคำภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนใหญ่เมื่อปรับเปลี่ยนให้เข้ากับระบบพยางค์ของคำไทยจะมีรูปพยัญชนะตัวสะกดไม่ตรงตามรูปมาตราตัวสะกดแบบไทย แต่กำหนดให้ออกเสียงสอดคล้องกับมาตราตัวสะกดของคำไทยทำให้ภาษาไทยมีรูปพยัญชนะที่ใช้เป็นตัวสะกดในแต่ละมาตรามากขึ้น โดยเฉพาะมาตราตัวสะกดในแม่กค แม่กด แม่กบ และแม่กนมีรูปพยัญชนะที่ใช้เป็นตัวสะกดมากขึ้นอีกหลายรูป ดังนี้

5.1 ใช้รูปพยัญชนะ <ข, ค, ฉ>

โดยออกเสียงเป็นมาตราตัวสะกดแม่กค <ก> /k/ เช่น เลข > เลข (ป. ส.) ออกเสียงว่า /เลก/ /lê:k/ สุข > สุข (ป. ส.) ออกเสียงว่า /สุก/ /sùk/ นาค > นาค (ป. ส.) ออกเสียงว่า /นาก/ /nâ:k/ เมฆ > เมฆ (ป. ส.) ออกเสียงว่า /เมก/ /mê:k/

5.2 ใช้รูปพยัญชนะ <จ, ช, ฎ, ฐ, ฑ, ฒ, ต, ถ, ท, ฑ, ศ, ษ, ฒ, ษ>

โดยออกเสียงเป็นมาตราตัวสะกดแม่กค <ค> /t/ เช่น สัจ > สัจ (ป.) ออกเสียงว่า /สัค/ /sat/ รด > รด (ป. ส.) ออกเสียงว่า /รด/ /rót/ รส > รส (ป. ส.) ออกเสียงว่า /รด/ /rót/ ราช > ราช (ป. ส.) ออกเสียงว่า /ราด/ /ra:t/ นาฏ > นาฏ (ป. ส.) ออกเสียงว่า /นาค/ /nâ:t/ วิษ > วิษ (ส.) ออกเสียงว่า /พิด/ /p'it/ อากาศ > อากาศ (ส.) ออกเสียงว่า /อา-กาด/ /ʔa:.ka:t/ อิฐ > อิฐ (ป.) ออกเสียงว่า /อิค/ /it/

5.3 ใช้รูปพยัญชนะ <ป, พ, ภ>

โดยออกเสียงเป็นมาตราตัวสะกดแม่กบ <บ> /p/ เช่น ป่าป > ป่าป (ป. ส.) ออกเสียงว่า /บาว/ /ba:p/ ภาพ > ภาพ (ป. ส.) ออกเสียงว่า /พาว/ /p'a:p/ ลาก > ลาก (ป. ส.) ออกเสียงว่า /ลาว/ /la:p/

5.4 ใช้รูปพยัญชนะ <ญ, ณ, ร, ล, พ> โดยออกเสียงเป็นมาตราตัวสะกดแม่กน <น> /n/ เช่น ปณฺญา > ปัญญา (ป.) ออกเสียงว่า /ปัน-ยา/ /pan.jaː/ คุณ > คุณ (ป. ส.) ออกเสียงว่า /คุณ/ /kʰun/ การ > การ (ป. ส.) ออกเสียงว่า /กาน/ /kaːn/ กาล > กาล (ป. ส.) ออกเสียงว่า /กาน/ /kaːn/ วาพ > วาพ, พาพ (ป.) ออกเสียงว่า /วาน/, /พาน/ /waːn/, /pʰaːn/

6. ภาษาไทยมีหลักเกณฑ์การไม่ประวิสรรชนีย์กลางพยางค์

วิสรรชนีย์ <ะ> ใช้ประข้างหลังพยัญชนะแทนเสียงสระ [อะ] ที่ไม่มีตัวสะกดคำไทยแท้ถ้าออกเสียงสระ [อะ] ต้องประวิสรรชนีย์เสมอ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 3) การประวิสรรชนีย์นั้นเริ่มมีการใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยโดยปรากฏใช้ครั้งแรกในศิลาจารึกหลักที่ 1 พบในคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตว่า <พระ> เพียงคำเดียวเท่านั้น (อิงอร สุพันธุ์วิช, 2550, หน้า 483) ต่อมากำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตมากขึ้น และคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนใหญ่เป็นคำหลายพยางค์ พยางค์ที่ถ่ายทอดด้วยอักษรไทยและมีรูปพยัญชนะ 2 หรือ 3 ตัวซ้อนกันโดยไม่มีรูปสระกำกับ แต่ออกเสียงเป็นสระ [อะ]

ทุกพยางค์ตามลักษณะการออกเสียงพยางค์ของคำในภาษาเดิม สำหรับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตลักษณะเช่นนี้มีการวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ออกเสียงสระ [อะ] กลางพยางค์ไม่ต้องประวิสรรชนีย์ แต่ถ้าออกเสียงสระ [อะ] ที่พยางค์ท้ายสุดของคำต้องประวิสรรชนีย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 3) เช่น

กณฺจน > กณฺจนา (ป. ส.) ออกเสียงว่า /กาน-จะ-นา/ คณฺนา > คณฺนา (ป. ส.) ออกเสียงว่า /คะ-นะ-นา/ จรณ > จรณะ (ป. ส.) ออกเสียงว่า /จะ-ระ-นะ/ ศรมณ > ศรมณะ (ส.) ออกเสียงว่า /สะ-ระ-มะ-นะ/ สมณ > สมณะ (ป.) ออกเสียงว่า /สะ-มะ-นะ/ สรณ > สรณะ (ป.) ออกเสียงว่า /สะ-ระ-นะ/ อารุย > อารุยะ (ส.) ออกเสียงว่า /อา-ระ-ยะ/

7. ภาษาไทยมีการใช้รูปเขียน <ัย> และ <ไ-ย> แทนเสียง [ไอ]

คำไทยที่ออกเสียง [ไอ] แต่เดิมใช้รูปสระเขียนแทนเสียง 2 รูปคือ <ไ-> ไม่มีลาย และ <ไ-> ไม่มีววน แต่ตามสัทศาสตร์เสียง [ไอ] ในภาษาไทยประกอบด้วยหน่วยเสียงสระ /อะ/ หรือ /a/ ปรากฏร่วมกับหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย /ย/ หรือ /j/ ต่อมาไทยยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้โดยที่คำภาษา

บาลีและสันสกฤตเดิมบางคำมีโครงสร้างพยางค์หน้าประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะต้น หน่วยเสียงสระ /อะ/ และพยางค์ที่ตามมา มีหน่วยเสียงพยัญชนะ /ย/ หรือ /จ/ เป็นพยัญชนะต้น เช่น <นย> <วินย> <สมย> ฯลฯ คำภาษาบาลีและสันสกฤตดังกล่าวเมื่อมีการปรับลดจำนวนพยางค์ให้สั้นลงตามอักษรวิธีไทย หน่วยเสียงพยัญชนะต้น /จ/ ได้เปลี่ยนหน้าที่เป็นพยัญชนะท้ายของพยางค์ข้างหน้าทำให้คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีลักษณะพยางค์เช่นนี้ตรงกับรูปเขียนใหม่คือ <๒> และออกเสียงเป็น [ไอ] ซึ่งพ้องเสียงกับรูปสระ <ไอ> และ <ไอ> เช่น

นย > นัย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /ไน/, /ไน-ยะ/
ตณย > ตณัย, คณัย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /ตะ-ไน/, /ตะ-ไน/
ปจฺจย > ปัจจัย (ป.) ออกเสียงว่า /ปัด-ใจ/
ภย > ภัย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /ไพ/
วิจย > วิจัย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /วิ-ใจ/
วินย > วินัย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /วิ-ไน/
อาลย > อาลัย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /อา-ไล/
อาศย > อาศัย (ส.) ออกเสียงว่า /อา-ไส/

นอกจากนี้คำภาษาบาลีเดิมที่มีโครงสร้างพยางค์ประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะต้น หน่วยเสียงสระ /เอ/ และมี

หน่วยเสียง /ย/ เป็นตัวสะกด เช่น <อภิเชย> <อุปเมย> หรือคำภาษาสันสกฤตเดิมที่พยางค์ข้างหน้ามีโครงสร้างพยางค์ประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะต้นและหน่วยเสียงสระ /เอ/ ส่วนพยางค์ที่ตามมาประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะต้น /ย/ และหน่วยเสียงสระ เช่น <อภิเชย> <อุปเมย> คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมที่มีโครงสร้างพยางค์ดังกล่าวนี้ เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยได้กำหนดให้ใช้รูปเขียน <ไย> และออกเสียงเป็น [ไอ] เช่น

เชย (ส.) เชย (ป.) > ไชย, ไชย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /ไช/, /ไช-ยะ/ ศาจุย (ส.) สาเจย (ป.) > สาไถย (ป.) ออกเสียงว่า /สา-ไถ/ อภิเชย (ส.) อภิเชย (ป.) > อภิไชย (ป. ส.) ออกเสียงว่า /อะ-พิ-ไท/

เพราะอิทธิพลของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตดังกล่าวมาแล้วนี้ จึงทำให้เสียง [ไอ] ในภาษาไทยมีรูปเขียนเพิ่มขึ้นอีก 2 รูปคือ <๒> และ <ไย>

8. ภาษาไทยมีข้อยกเว้นการใช้ไม้ไต่คู้ <๒>

ตามอักษรวิธีไทย คำไทยที่ออกเสียงสั้นต้องไม้ไต่คู้กำกับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 3) แต่เมื่อไทยยืมคำภาษาบาลีและ

สันสกฤตมาใช้ โดยเฉพาะคำที่มีโครงสร้างพยางค์ประกอบด้วยสระ <เอ> และมีตัวสะกด ถึงแม้จะออกเสียงสั้น แต่ก็ไม่ต้องใช้ไม้ไต่คู้กำกับ เช่น

วชร (ส.) วชิร (ป.) > เพชร (ป. ส.) ออกเสียงว่า /เพ็ด/ วชฌมาตค > เพชฌมาต (ป.) ออกเสียงว่า /เพ็ด-ชะ-คาด/ วจุ > เวจ (ป.) ออกเสียงว่า /เว็ด/ สรวชฌ > สรรเพชญ (ส.) ออกเสียงว่า /สัน-เพ็ด/ อนิจจ + อนาถ > อเนจอนาถ (ป.) ออกเสียงว่า /อะ-หุณีค-อะ-หุนาถ/

9. ภาษาไทยมีการสนธิแบบไทย

สนธิ คือ ปรากฏการณ์ทางเสียงที่แปรไปเมื่อเสียงสองเสียงอยู่ใกล้ชิดกัน ในภาษาสันสกฤตสนธิเป็นกฎที่เป็นไปอย่างเคร่งครัด ส่วนสนธิในภาษาบาลีนั้นมีข้อยกเว้นอยู่บ้าง ในขณะที่ภาษาไทยนั้นเดิมไม่มีการสนธิเสียงสองเสียงที่อยู่ใกล้กัน แต่เมื่อไทยยืมคำสมาสและวิธีสมาสของภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ สนธิซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้เชื่อมเสียงของคำสองคำที่นำมาสมาสกัน จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อภาษาไทยด้วย

กฎสนธิในภาษาบาลีและสันสกฤตแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามเสียงหรืออักษรที่ปรากฏในตำแหน่งสุดท้ายคำหน้าหรือส่วนหน้า

ได้แก่ สระสนธิ พยัญชนะสนธิและนิคหิตสนธิ แต่การสนธิแบบไทยนั้น ส่วนใหญ่จะใช้แต่สระสนธิเท่านั้น (ผะอบ โปษะกฤษณะ, 2544, หน้า 41) พยัญชนะสนธิและนิคหิตสนธินี้พบเป็นส่วนน้อยและคงใช้หลักการเดียวกับพยัญชนะสนธิและนิคหิตสนธิในภาษาบาลีและสันสกฤต ฉะนั้นการสนธิแบบไทยจะกล่าวแต่เฉพาะสระสนธิเท่านั้น

สระสนธิแบบไทย คือ สนธิที่เกิดขึ้นเมื่อคำตั้งแต่คำสองคำขึ้นไปอยู่ใกล้ชิดกัน โดยคำหน้าหรือส่วนหน้าลงท้ายด้วยสระ และคำหลังหรือส่วนหลังก็ขึ้นต้นด้วยสระ สระสนธิแบบไทยนั้นแบ่งเป็น 3 หมวด (พัฒน์ เฟื่องผลา, 2555, หน้า 95 - 99) ดังนี้

1. คำหน้าลงท้ายด้วยสระ อะ /a/, อา /a:/

1.1 คำหน้าลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ อะ หรือ อา และมีตัวสะกด = อะ หรือ อา เช่น พุทธ+อังกร = พุทธังกร, พุทธางกร แปลว่า หน่อแห่งพระพุทธรเจ้า การ- + อันตะ = การันต์ แปลว่า ที่สุดของอักษร มหา + อัศจรรย์ = มหัศจรรย์ แปลว่า อัศจรรย์มาก, แปลกประหลาดมาก มหา + อรรณพ = มหรรณพ แปลว่า ทะเลใหญ่

1.2 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ อะ หรือ อา ไม่มีตัวสะกด = อา เช่น เจตนา + อารมณ์ = เจตนารมณ์ หมายถึง ความมุ่งหมาย บรรณ + อารักษ์ = บรรณารักษ์ หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารและดำเนินงานในห้องสมุด พจน- + อนุกรม = พจนานุกรม หมายถึง หนังสือว่าด้วยคำในภาษาเรียงลำดับตามตัวอักษร ศาสตร- + อาจารย์ = ศาสตราจารย์ หมายถึง ตำแหน่งทางวิชาการชั้นสูงสุดของสถาบันระดับอุดมศึกษา

1.3 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ อิ หรือ อี = อิ หรือ เอ เช่น คช- + อินทร์ = คชินทร์, คเชนทร์ แปลว่า พญาช้าง นร- + อิศวร = นเรศวร แปลว่า ผู้ยิ่งใหญ่กว่าคน หมายถึง พระราชา ราช- + อินทร์ = ราชเอนทร์ แปลว่า พระราชาผู้ยิ่งใหญ่ มหา+อิทธิ = มหิทธิ แปลว่า ฤทธิ์มาก, มีฤทธิ์มาก

1.4 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ อุ หรือ อู = อุ, อู, โอ หรือ เอา เช่น คุณ- + อุปการ = คุณูปการ, คุณโณปการ แปลว่า การอุทิศตนทำความดี นย- + อุบาย = นโยบาย แปลว่า หลักและวิธีปฏิบัติ ที่เป็นแนวสำหรับดำเนินการ มัคค- + อุเทศก์ =

มัคคุเทศก์ แปลว่า ผู้นำทาง, ผู้ชี้ทาง, ผู้บอกทาง อรุณ + อุทัย = อรุโณทัย แปลว่า เวลาตั้งขึ้นแห่งอรุณ, เช้าตรู่

1.5 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ เอ = เอ เช่น อ>อน- + เอก = อนเอก แปลว่า มิใช่หนึ่งเดียว, มาก, หลาย ปฏิ>ปัจจ- + เอก = ปัจเจก, ปัจเจก- แปลว่า เฉพาะหนึ่งเดียว, เฉพาะตัว, เฉพาะบุคคล

1.6 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ ไอ = ไอ เช่น โภค- + ไอศวรรย์ = โภคไอศวรรย์ แปลว่า สมบัติยิ่งใหญ่, ทรัพย์สมบัติ มหา+ ไอศวรรย์ = มหาไอศวรรย์ แปลว่า อำนาจใหญ่, สมบัติใหญ่

1.7 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ โอ = โอ เช่น ปิย- + โอรส = ปิโยรส แปลว่า ลูกที่รัก มหา+ โอยธ = มโหษธ แปลว่า ยาแรงชนิดหนึ่ง ราช- + ไอวาท = ราชโฆวาท แปลว่า คำสั่งสอนของพระราชา วร- + โอกาส = วโรกาส แปลว่า โอกาสที่ประเสริฐ

1.8 คำนำลงท้ายด้วยสระ อะ หรือ อา + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ เอา = เอา เช่น มหา + เอาษธ = มหาเอษธ แปลว่า ยาแรงชนิดหนึ่ง

2. คำนำลงท้ายด้วยสระ อี /i/ หรือ อี /i:/

2.1 คำนำลงท้ายด้วยสระ อี หรือ อี + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ อี หรือ อี = อี หรือ เอ เช่น กรี + อินทร์ = กรินทร์ แปลว่า พญาช้าง, ช้างที่ควรยกย่อง นารี + อิศ = นาริศ แปลว่า นาง, ผู้หญิง ปติ>บติ+อินทร์ = บดินทร์ แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน ไพรี + อินทร์ = ไพรินทร์ แปลว่า ข้าศึกผู้เป็นใหญ่ หมายถึง กษัตริย์ ผู้เป็นข้าศึก

2.2 คำนำลงท้ายด้วยสระ อี หรือ อี + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระอื่น ๆ มี หลักการสนธิ 3 แบบ ดังนี้

2.2.1 ลบสระ อี หรือ อี ออกแล้วสนธิพยัญชนะที่เหลืออยู่กับสระที่ ตามมา เช่น ศักติ>ศักดิ์+อานุภาพ = ศักดานุภาพ แปลว่า อานุภาพแห่งอำนาจ หัตถิ>หัตถ + อาจารย์ = หัตถอาจารย์ แปลว่า ครูฝึกช้าง, ความรู้ช้าง หัตถิ>หัตถ + อาโรหะ = หัตถาโรหะ แปลว่า ความรู้ช้าง, ทหารช้าง

2.2.2 ลบสระ อี หรือ อี ออกแล้วสนธิพยัญชนะที่เหลืออยู่กับสระที่ ตามมา แต่ถ้าสระที่ตามมาเป็นเสียงสั้นก็ให้ยึด

เป็นเสียงยาว เช่น ราชนี->ราชิน + อุปถัมภ์ = ราชนูปถัมภ์ แปลว่า ความอุปถัมภ์ของ พระราชินี หัตถิ>หัตถ+อนิกะ>อนิก = หัตถานิก แปลว่า กองทัพช้าง

2.2.3 แปลงสระ อี หรือ อี เป็นพยัญชนะกึ่งสระ <ย> /j/ แล้วสนธิ พยัญชนะกึ่งสระ <ย> กับสระที่ตามมา เช่น ประติ>ปรัตย + อุคบัน>อุบัน = ปรัตยอุคบัน, ปรัตยบัน แปลว่า ปัจจุบัน, เวลาเดี๋ยวนี้ อักคิ>อักย + โอภาส = อักโยภาส แปลว่า แสงไฟ อธิ>อธย + อาศัย = อธยาศัย แปลว่า นิสัยใจคอ อสีติ>อสีตย + อนุพยัญชนะ = อสีตยานุ พยัญชนะ แปลว่า อนุพยัญชนะ 80 ประการ หมายถึง ลักษณะน้อย ๆ ในร่างกายของผู้ที่ เป็นพระมหากษัตริย์ 80 อย่าง

3. คำนำลงท้ายด้วยสระ อุ /u/ หรือ อุ /u:/

3.1 คำนำลงท้ายด้วยสระ อุ หรือ อุ + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระ อุ หรือ อุ = อุ หรือ อุ เช่น ครุ + อุปกรณ์ = *ครูปกรณ์ แปลว่า เครื่องมือของครู ครุ + อุปถัมภ์ = *ครูปถัมภ์ แปลว่า ความช่วยเหลือของครู เหตุ + อุทัย = *เหตุทัย แปลว่า การเกิดขึ้นแห่งเหตุ

ข้อสังเกต: รูปคำที่ใช้สัญลักษณ์ * ประกอบข้างหน้าเป็นรูปคำที่สันนิษฐานตามหลักการสนธิ แต่เป็นรูปคำที่ยังไม่นิยมใช้ในภาษาไทย

3.2 คำหน้าลงท้ายด้วยสระ อู หรือ อุ + คำหลังขึ้นต้นด้วยสระอื่น ๆ ให้แปลงสระ อู หรือ อุ เป็นพยัญชนะกึ่งสระ <w/> แล้วสนธิพยัญชนะกึ่งสระ <w/> กับสระที่ตามมา เช่น ธนู > ธันว + อาคม = ธันวาคม แปลว่า การมาของราชิธนู ใช้เป็นชื่อเดือนที่ 12 ตามสุริยคติ ธาตุ>ธาตว + อากร = ธาตวากร แปลว่า บ่อเกิดแห่งธาตุ, บ่อแร่

สนธิแบบไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้เป็นการนำกฎสนธิในภาษาสันสกฤตและกฎสนธิในภาษาบาลีมาประยุกต์ใช้จึงทำให้การสนธิแบบไทยมีรายละเอียดค่อนข้างมากไม่เป็นเอกภาพและทำความเข้าใจได้ยากพอสมควร อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจหลักการสนธิชัดเจนขึ้นจึงควรศึกษาเปรียบเทียบกับกฎสนธิในภาษาสันสกฤตและกฎสนธิในภาษาบาลีตามเอกสารและตำราที่ระบุไว้ในรายการอ้างอิง

อิทธิพลด้านคลังศัพท์และการสร้างคำ

1. ภาษาไทยมีคำหลายพยางค์มากขึ้น
เดิมคำไทยแท้ส่วนใหญ่มีลักษณะรูปคำเป็นคำพยางค์เดียวที่เรียกว่าภาษาคำโดดเมื่อยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้จึงทำให้คำในภาษาไทยมีลักษณะรูปคำเป็นคำหลายพยางค์มากขึ้น คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้ในภาษาไทยจำแนกตามจำนวนพยางค์ได้ดังนี้

1.1 คำพยางค์เดียว (monosyllabic words) เช่น กรรม > กรรม (ส.) เขต > เขต (ป.) ฌาน > ฌาน (ป.) ยาน > ยาน (ป. ส.) รถ > รถ (ป.) โลก > โลก (ป. ส.) โรค > โรค (ป. ส.)

1.2 คำสองพยางค์ (disyllabic words) เช่น ปิตุ > ปิตา (ส.) ปิตุ > ปิตา (ป.) > บิดา (ป. ส.) กษัตริย์ > กษัตริย์ (ส.) ภิกษุ > ภิกษุ (ส.) สนธิ > สันติ (ป.) สมบูรณ์ > สมบูรณ์ (ส.) อาสา > อาสา (ป.) ฤๅ > ฤๅ (ส.)

1.3 คำสามพยางค์ (trisyllabic words) เช่น กรรม > กรรม (ป. ส.) ปรารถนา > ปรารถนา (ส.) วาหน > พาหนะ (ป. ส.) ศาสน > ศาสนา (ส.) สามคฤ > สามัคคี (ป.) อวกาศ > อวกาศ (ส.) อุปตม > อุปถัมภ์ (ป.)

1.4 คำมากพยางค์ (polysyllabic words) เช่น ปกิณณก > ปกิณกะ (ป.) **วฤหस्पติ > พฤษสปีติ (ส.) สุถาปน > สุถาปนา (ส.) สาธารณ > สาธารณะ (ป. ส.) อธิปติ > อธิปติ (ป. ส.)

**ข้อสังเกต: พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เมื่อระบุคำภาษาสันสกฤตเดิมไม่ได้ใส่เครื่องหมายพินทุ (.) ได้พยัญชนะที่ประสมกับรูปสระ <ฤ> เช่น สมฤติ, หลฤทย ฯลฯ ซึ่งอาจเป็นเพราะเห็นว่า <ฤ> ก็เป็นเช่นเดียวกับสระอื่นๆ เช่น -า, -ะ, -ย, -เ-า ฯลฯ แต่ในบทความนี้ได้ใส่เครื่องหมายพินทุไว้ได้พยัญชนะที่อยู่หน้ารูปสระ <ฤ> ด้วยเห็นว่า <ฤ> ในภาษาสันสกฤตเดิมเป็นสระที่เกิดจากหน่วยเสียงพยัญชนะเสียงเปิด /r/ ผสมกับหน่วยเสียงสระ /i/ หรือ /u/ เมื่อใช้ในภาษาไทยสามารถออกเสียงว่า ริ /ri/ รี /ri:/ หรือ เรอ /re:/ การออกเสียงเช่นนี้มีลักษณะเป็นพยางค์ ฉะนั้นพยัญชนะต้นที่อยู่ข้าง <ฤ> จึงควรใส่เครื่องหมายพินทุไว้ได้เพื่อแสดงว่า พยัญชนะต้นกับรูปสระ <ฤ> นั้นเดิมออกเสียงควบกล้ำกันเป็นหนึ่งพยางค์ ไม่ต้องออกเสียงแยกพยางค์ระหว่างพยัญชนะต้นกับสระ <ฤ> นั้น เช่น <วฤหस्पติ> ออกเสียง

ควบกล้ำกันว่า /วริ-หส์-ปะ-ติ/ แต่หากไม่ได้เครื่องหมายพินทุไว้ได้พยัญชนะต้นเป็น <วฤหस्पติ> อาจทำให้เปลือยแยกพยางค์พลาดและออกเสียงแยกพยางค์ว่า /วะ-ริ-หส์-ปะ-ติ/ ได้ ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้ระบุคำภาษาสันสกฤตเดิมทุกคำโดยใส่เครื่องหมายพินทุ (.) ได้พยัญชนะที่ประสมกับรูปสระ <ฤ>

2. ภาษาไทยมีคำไวพจน์หรือคำพ้องความหมายมากขึ้น

คำพ้องความหมาย หมายถึง คำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปที่มีรูปและเสียงต่างกันแต่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกัน คำพ้องความหมายแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ คำพ้องความหมายสมบูรณ์ (absolute synonyms) เช่น นิสิตกับนักศึกษา คำพ้องความหมายประพจน์ (propositional synonyms) เช่น บิดากับพ่อและคำพ้องความหมายใกล้เคียง (near-synonyms) เช่น สวยกับหล่อ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553, หน้า 454)

คำไวพจน์หรือคำพ้องความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤตนั้นมีเป็นจำนวนมาก เมื่อนำคำไวพจน์เหล่านี้มาใช้ในภาษาไทยโดยเฉพาะในวรรณคดีไทยประเภทโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนจึงทำให้ภาษาไทยมี

คำไวพจน์หรือคำพ้องความหมายมากขึ้น (วิสันต์ กัญแก้ว, 2527, หน้า 166) เช่น

คำที่หมายถึง “ผู้หญิง” มีคำพ้องความหมายที่ยืมมาจากคำภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น กัญญา กันยา กุมารี ดรुณี ทาริกา นรี นารี มาณวิกา युวดี รมณี ลลนา วฐู วนิดา สตรี อิตถิ ฯลฯ

3. ภาษาไทยมีสมาสแบบไทย

สมาสเป็นวิธีสร้างคำในภาษาสันสกฤต ปาณินิคือนักไวยากรณ์คนแรกที่ใช้คำว่า “สมาส” คำว่า “สมาส” ปรากฏครั้งแรกในหนังสืออัยฎาธยาธิของปาณินิเอง ต่อมานักไวยากรณ์รุ่นหลังทั้งนักไวยากรณ์สันสกฤต นักไวยากรณ์ปรากฏตรวมถึงนักไวยากรณ์บาลีต่างก็ใช้คำนี้สืบต่อกันเรื่อยมา (วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2549, หน้า 70) เดิมภาษาไทยมีวิธีการสร้างคำ 3 วิธีคือการประสมคำ การซ้อนคำ และการซ้ำคำ แต่เมื่อไทยยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ โดยเฉพาะคำสมาสจึงทำให้คนไทยรับวิธีการสร้างคำสมาสของภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ด้วย คำสมาสในภาษาไทยจึงอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท (วัลยา ช้างขวัญยืน และคณะ, 2549, หน้า 73 - 78) ดังนี้

1) คำสมาสยืม (loan Pāli-Sanskrit compound หรือ loan Samāsa) คือ คำสมาสของภาษาบาลีและสันสกฤตที่ยืมมาใช้ในภาษาไทย คำสมาสที่ยืมมาจากภาษาบาลี เช่น ธรรมศาสตร์ มหาราช ฯลฯ คำสมาสที่ยืมมาจากภาษาสันสกฤต เช่น กรรมกร महाกาพย์ วีรบุรุษ ฯลฯ คำสมาสที่ยืมมาจากทั้งภาษาบาลีและสันสกฤต คือทั้งสองภาษาใช้คำสมาสรูปเดียวกัน เช่น มหาโจร ชนบท ฯลฯ

2) คำสมาสสร้าง (imitated Pāli-Sanskrit compound หรือ imitated Samāsa) คือ คำสมาสที่ไทยสร้างเลียนแบบคำสมาสของภาษาบาลีและสันสกฤต โดยนำคำที่ยืมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤตมารวมกันตามหลักการเรียงคำหลักและคำขยายในภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น คณิตศาสตร์ ภัยพิบัติ ฯลฯ

3) คำสมาสซ้อน (synonymous Pāli-Sanskrit compound หรือ synonymous Samāsa) คือ คำสมาสที่นำคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมารวมกัน เช่น ประชาชน มิตรสหาย ฯลฯ

จากคำจำกัดความของคำสมาสในภาษาไทยแต่ละประเภทดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าคำสมาสในภาษาบาลีและสันสกฤต

กับคำสมาสในภาษาไทยมีความแตกต่างกันมาก ทั้งนี้เพราะคำสมาสในภาษาบาลีใช้เฉพาะ คำภาษาบาลีมาสมาสกัน คำสมาสในภาษาสันสกฤตก็ใช้เฉพาะ คำภาษาสันสกฤตมาสมาสกัน แต่เนื่องจากไทยยืมทั้งคำสมาสของ

ภาษาบาลีและคำสมาสของภาษาสันสกฤต รวมทั้งนำวิธีสมาสของภาษาทั้งสองมาประยุกต์ สร้างคำสมาสใหม่ในภาษาไทยจึงทำให้ภาษาไทย มีวิธีสร้างคำเพิ่มขึ้น วิธีสมาสในภาษาไทยนี้มีลักษณะเฉพาะจึงเรียกว่าสมาสแบบไทย

คำสมาสแบบไทยนั้นต้องมีลักษณะหรือมีองค์ประกอบของคำที่จะนำมาสมาสกัน ดังนี้		
1. คำบาลี + คำบาลี	เช่น	จีปนาวุธ, ฌาปนกิจ
2. คำสันสกฤต + คำสันสกฤต	เช่น	มนุษยธรรม, สูดิบัติ
3. คำบาลีและสันสกฤต + คำบาลีและสันสกฤต	เช่น	จินตกวี, นิติภาวะ
4. คำบาลี + คำสันสกฤต	เช่น	กิจกรรม, รัฐศาสตร์
5. คำสันสกฤต + คำบาลี	เช่น	กรรมฐาน, ธรรมชั้น
6. คำบาลี + คำบาลีและสันสกฤต	เช่น	กิตติคุณ, คุรุภัณฑ์
7. คำสันสกฤต + คำบาลีและสันสกฤต	เช่น	ธรรมชาติ, จักรยาน
8. คำบาลีและสันสกฤต + คำบาลี	เช่น	เจตนารมณ์, เบญจจันทร์
9. คำบาลีและสันสกฤต + คำสันสกฤต	เช่น	นามธรรม, กายกรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของคำสมาสแบบไทยต้องเป็น คำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤตเท่านั้น อย่างไรก็ตามพบว่า ในภาษาไทยมีคำประสมหรือคำซ้อนจำนวนหนึ่งซึ่งมีองค์ประกอบ ส่วนหนึ่งเป็นคำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต แต่มีองค์ประกอบอีกส่วนหนึ่ง

ไม่ใช่คำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต และ คำดังกล่าวก็มักจะออกเสียงเชื่อมระหว่างคำที่นำมาประสมหรือซ้อนกันด้วยจึงทำให้มี ลักษณะคล้ายคลึงกับคำสมาสมาก แต่คำต่อไปนี้เป็น *ไม่ใช่* คำสมาส เช่น คุณ (ป. ส. คุณ) + คำ(ท.) = คุณคำ คริสต์ (อ. Christ) + กาล (ป. ส. กาล) = คริสต์กาล คริสต์ (อ. Christ) + จักร

(ส. จกฺร) = คริสตจักร เคมี (อ. chemistry) + ภัณฑ์
(ป. ส. ภณฺฑ) = เคมีภัณฑ์ เมรุ (ป. ส. เมรุ) +
มาศ (ข. มาศ) = เมรุมาศ ราช (ป. ส. ราช) +
ปะแตณ (อ. pattern) = ราชปะแตน ราช
(ป. ส. ราช) + วัง (ข. วัง) = ราชวัง สรรพ-
(ส. สรว) + สิ้นค้า (ท. สิ้น + ค้า) = สรรพสินค้า

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็น
ได้ว่าคำประสมหรือคำซ้อนเหล่านี้มีโครงสร้าง
องค์ประกอบ ลักษณะการออกเสียงคล้ายกับ
คำสมาสมาก โดยเฉพาะการเรียงคำที่เป็น
ส่วนขยายไว้ข้างหน้า และการเรียงคำที่เป็น
ส่วนหลักไว้ข้างหลัง เช่น ชิวเคมี ราชวัง
สรรพสินค้า ฯลฯ นอกจากนี้คำประสมหรือ
คำซ้อนบางคำแม้จะมีองค์ประกอบเพียง 2 คำแต่
ออกเสียงเป็น 3 พยางค์ตามจังหวะการออกเสียง
คำไทยแบบหนัก - เบา - หนัก เช่น คุณค่า
/คุณ-นะ-ค่า/ เทพเจ้า /เทพ-พะ-เจ้า/ ผลไม้
/ผล-ละ-ไม้/ จึงสันนิษฐานได้ว่า ลักษณะเช่นนี้
คงได้รับอิทธิพลด้านการเรียงส่วนหลักและ
ส่วนขยายตามวิธินิยมของสมาสในภาษาบาลี
และสันสกฤต

อิทธิพลด้านการสร้างประโยคและสำนวน ภาษา

ในการสร้างประโยคหรือการเข้า
ประโยคในภาษาไทยเพื่อแสดงหน้าที่ แสดง
ความหมายหรือแสดงเจตนาให้ชัดเจนนั้น
การเรียงคำ (word order) เป็นเรื่องที่สำคัญมาก

แต่เดิมประโยคแบบไทยมีลักษณะ
กระชับ กะทัดรัด เข้าใจได้ง่ายโดยสังเกตได้
จากข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1
เช่น พ่อกูซื้อศรีอินทราทิตย์ แม่กูซื้อนางเลื่อง
พี่กูซื้อบ้านเมือง... สิบเก้าเข้า ขุนสามชนเจ้า
เมืองจอดมาต่อเมืองตาก พ่อกูไปรบ...ขุนสามชน
เกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญญา
พายจแจ้น กูบ่หนี กูชี้ข้างแบกพล กูขับเข้า
ก่อนพ่อกู...(ฉำ ท่องคำวรรณ, 2543, หน้า 17)
อย่างไรก็ตาม เมื่อภาษาไทยสัมผัสกับภาษา
บาลีและสันสกฤตเป็นเวลานานจึงทำให้
การสร้างประโยคในภาษาไทยมีความยาวและ
ซับซ้อนขึ้น โดยเฉพาะมีการใช้อาลปะนะหรือ
คำร้องเรียกและบุพบทเพิ่มมากขึ้น การสร้าง
ประโยคและการใช้สำนวนภาษาแบบภาษา
บาลีและสันสกฤตมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การใช้อาลปะนะหรือสัมโพชนการก
(vocative case) “กูกร” “กูก่อน” “กูรา” “ข้าแต่”

ซึ่งเป็นคำร้องเรียกหรือคำกล่าวขึ้นต้นข้อความ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2549, หน้า 29; ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, 2540, หน้า 23) ส่วนใหญ่พบในวรรณคดีไทยที่แปลมาจากวรรณคดีบาลีและสันสกฤตหรือวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีบาลีและสันสกฤต การสร้างประโยคและสำนวนภาษาที่ใช้อาลปะนะ เช่น

“อุกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งอดีตกาล พระนครพาราณสี พระเจ้ามหาสุรเสนะได้เสด็จดำรงราชสมบัติ... (ปัญญาสาขาค เล่ม 1, 2549, หน้า 216)

2. การใช้บุพบท “ใน” “แห่ง” “เพื่อ” “เมื่อ” “ด้วย” “ซึ่ง” “คู่” “ยัง” “สิ้น” “อันว่า” ซึ่งเป็นบุพบทที่ใช้แทนวิภัติต่าง ๆ ในภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเสด็จลงมาตรัสในมนุษยโลกแล้ว และถึงวาระอันควรจะเสด็จเข้าสู่นิพพาน พระองค์ได้เสด็จสู่ที่จาริกไปในคาม ชนบท ราชธานีต่าง ๆ แห่งแคว้นมคธจนบรรลุกรุงราชฤทธิมหานคร (เจเลอรู๊ป, 2542, หน้า 31)

3. การใช้สำนวนเปรียบซึ่งเป็นที่นิยมใช้วรรณคดีบาลีและสันสกฤตว่า “ฉันใด...ฉันนั้น” ซึ่งมาจากนิบาตบอกอุปมาอุปไมยในภาษาบาลีและสันสกฤตว่า “ยथा - ตथा” และการผูกประโยคแบบสังกรประโยคว่า “เมื่อใด...เมื่อนั้น” และ “ผู้ใด...ผู้นั้น” ซึ่งแปลมาจากสำนวนภาษาบาลีและสันสกฤตว่า “ยथा - ตथा” และ โย... โส (บาลี) หรือ ยสุ... สสุ (สันสกฤต) ตามลำดับ เช่น

ช่างปั้น ๆ ก้อนดินเป็นรูปต่าง ๆ ตามใจตนได้ฉันใด กรรมที่ตนสร้างไว้เอง ย่อมกรรมนั้นให้มิภาวะต่าง ๆ ตามลักษณะของกรรมนั้นนั้น (เสฐียร โกเศศ, 2493, หน้า 11)

ถ้าเราระลึกถึงท่านเมื่อใด ท่านจงมาหาเราเมื่อนั้น (ปัญญาสาขาค เล่ม 1, 2549, หน้า 66)

ศาสตรวิทยาอันเผยสิ่งลึกลับ เป็นเครื่องส่องความรู้ทั้งสิ้น ตัดข้อสงสัยเป็นอนอกให้ศูนย์หมด ผู้ใดไม่มี ผู้นั้นก็เป็นคนบอดโดยแท้ (เสฐียร โกเศศ, 2493, หน้า 6)

ลักษณะการสร้างประโยคและการใช้สำนวนภาษาเช่นนี้สันนิษฐานว่า อาจได้รับอิทธิพลจากการสร้างประโยคและสำนวนภาษาบาลีและสันสกฤต

สรุป

บรรดาภาษาต่างประเทศที่สัมผัสกับภาษาไทย ภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นสองภาษาที่มีอิทธิพลต่อภาษาไทยมานานที่สุด และมีอิทธิพลมากที่สุด คนไทยยอมรับและนิยมคำภาษาบาลีและสันสกฤต ส่วนหนึ่งก็เพราะอิทธิพลจากพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นอกจากศาสนาแล้วอิทธิพลจากวรรณคดีบาลีและวรรณคดีสันสกฤตก็เป็นสื่อสำคัญอีกเช่นกันที่นำภาษาและวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาสู่ประเทศไทย แม้ว่าภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยจะมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งด้านระบบเสียง ระบบคำและการเรียงคำ

ภาษาบาลีและสันสกฤตได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในภาษาไทยและมีอิทธิพลต่อลักษณะภาษาไทยในหลายด้าน ทั้งด้านเสียง อักษรวิธี คลังศัพท์ การสร้างคำตลอดจนการสร้างประโยคและสำนวนภาษา ฉะนั้น การศึกษาคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยจึงเป็นเรื่องที่คนไทยและผู้ที่ศึกษาภาษาไทยควรตระหนักและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะมีส่วนช่วยให้เข้าใจภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กำชัย ทองหล่อ. (2547). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- กาญจนา นาคสกุล และคณะ. (2545). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 1: ระบบเสียง อักษรไทย การอ่านคำและการเขียนสะกดคำ*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- เจเลอู๊ป, คาร์ล อดอล์ฟ. (2542). *กามนิต-วาสิฏฐี* (เสฐียร โกเศศ และนาคะประทีป, ผู้แปลและเรียบเรียง) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- น้ำ ทองคำวรรณ. (2543). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย (หลักศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1)* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. (2540). *สัตุกฤตจรณา - ปรีวรัตนนิเทศ (หลักการแต่ง - แปลภาษาสันสกฤต)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะโบราณคดี, ภาควิชาภาษาตะวันออก.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2469). *ตำนานพุทธเจดีย์สยาม*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2549). *ไวยากรณ์บาลีขั้นต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.
- บริหารบุรีภัณฑ์, หลวง. (2503). *ชุมนุมโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: เขษมบรรณกิจ.
- ปัญญาสชาติก เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2). (2549). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ประคอง นิมนานเหมินท์ และคณะ. (2552). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 4: วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สถาบันภาษาไทย.
- ผะอบ โปษะกฤษณะ. (2544). *ลักษณะเฉพาะของภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

- พระปัญญาสามี. (2540). *ศาสนวงศ์ หรือ ประวัติศาสตร์* (แสง มนวิฑูร, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัฒน์ เฟื่องผลา. (2555). *บาลีสันสกฤตในภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ. (2549). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สถาบันภาษาไทย.
- วิสันต์ กัญแก้ว. (2527). *ที่มาของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทยและคำไวพจน์ในภาษาบาลีสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- เสฐียร โกเศศ. (2493). *ฮีโตปเทศ*. พระนคร: โรงพิมพ์ 'อุดม'.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2542). *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2550). *วิวัฒนาการอักษรและอักษรวิธีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.